

**Натисніть тут, щоб
купити книгу на сайті
або замовляйте за телефоном:
(0352) 51-97-97, (067) 350-18-70,
(066) 727-17-62**

УРОК 1
«КНИГИ — МОРСЬКА ГЛИБИНА...»

Дата _____
Клас _____

Мета уроку. Пробуджувати в учнів інтерес до читання книжок, поглиблювати знання про історію виникнення книжки, її структуру та основні елементи. Виховувати любов до книги як джерела знань, формувати сталий інтерес до читання.

Додатковий матеріал до уроку

Матеріал до уроку. За хрестоматією «Барвисте коромисло», 4 клас: А. Коваль «Дещо з історії книги», В. Близнець «Перша бібліотека Київської Русі», «Велесова книга» (за М. Слабошпицьким).

Обладнання. Виставка книг, картка-пам'ятка «Секрети читача», плакат (картки) з прислів'ями, плакат-завдання до наступного уроку позакласного читання.

Хід уроку

I. Організація класу.

- Діти, прочитайте девіз нашого уроку. (*Девіз заздалегідь записаний на дошці.*)
- Не просто слухати, а чути.
  - Не просто дивитись, а бачити.
  - Не просто відповідати, а міркувати.
  - Дружно й плідно працювати.

II. Повідомлення теми і мети уроку.

— Сьогоднішній урок позакласного читання ми присвяtimo тому, що ховається у загадці. (*На вибір учителя.*)

- Бачити — не бачить, чути — не чує.
Мовчки говорить, добре мудрує. (*Книга.*)
- Не куш, а з листочками,
Не сорочка, а зшита,
Не людина, а розповідає. (*Книга.*)

- Сама мовчить, а дітей розуму вчить. (*Книга.*)

— Отже, сьогоднішня тема уроку — «Книги — морська глибина...»

«Книги — наші чарівні очі. З них ми отримуємо знання, вони ведуть нас важкими і звивистими дорогами життя». (*Манарма Джафа.*)

— Прекрасна книга, прочитана в дитинстві, в юності, може залишити слід на все життя. Народне прислів'я говорить: «Людина без книги, як криниця без води».

III. Читання вірша «Подружись з бібліотекою». (*Читає заздалегідь підготовлений учень.*)

Увійшли ми обережно у країну цю безмежну.
Скрізь полиці — аж до стелі, а на них книжки веселі.
Хочеш — вірші, хочеш — казку, вибирай собі, будь ласка!
А чи може хтось вгадати, як країну цю назвати?
Так, це *бібліотека!*
На столах і на полицях нас чекають таємниці.
Тут книжки є про звірят, про дорослих і малят,
Про річки і про моря — вся описана земля!
Ось ти книжку вибираєш і мандрівку починаєш.
Вірші, загадки, казки — всі читають залюбки.
Книжка вам про все розкаже і малюнки ще покаже.
А хто знає, любі діти, як із нею подружити?

(*Савченко О.Я.*)

Виховний потенціал початкової освіти. — С. 174).

IV. Робота з виставкою книг.

- Хто взяв участь в оформленні виставки книжок до уроку?
- Чим захопила вас саме ця книга?
- Як ви добирали книги для читання?

— Які слова простих людей приголомшили і засмутили царя Раму під час нічної прогулянки?

— Що постало вище для Рами: кохання до дружини Сіти, чи його царські обов'язки? Обґрунтуйте.

— Чи хотіли б ви дізнатися, як розгорталися події?

— Якщо так, то прочитайте давньоіндійський переказ «Рамаяна».

V. Доповнення, розширення, уточнення читацького досвіду дітей.

1. Про Стародавній Китай.

— Стародавні китайці називали свою країну Піднебесною або Середнім царством, бо вважали, що вона лежить посеред чотирьох морів. Китайці першими навчилися вирощувати чайні кущі і готувати чай. Від них чайний кущ потрапив до нас. Китайські майстри винайшли фарфор, з якого почали робити чашки і вази. Вони перші навчилися виготовляти папір.

Китайці з глибокої давнини цінували вченість. Писати навчилися чотири тисячі років тому.

2. Міф Стародавнього Китаю «Перша людина Пань-гу».

а) Читання учнями мовчки.

— Які тут є власні назви? Що вони означають?

б) Обговорення прочитаного з елементами вибіркового читання.

— Через скільки років прокинулася перша людина з моменту її зародження?

— З яким почуттям прокинулася перша людина? Чому?

— Прочитайте абзац, в якому говориться про те, як виникли небо і земля.

— Чому витягувався, ріс Пань-гу?

— З чого народилися вітер та дощ? (*Із зітхання Пань-гу.*)

— Що могло б статись, якби Пань-гу перестав рости?

— Чи помер Пань-гу? Доведіть.

3. Міф Стародавнього Китаю «Божественний землероб».

а) Читання тексту вчителем.

— Що підказує назва міфу?

— Що здивувало вас у цьому творі найбільше?

б) Читання учнями мовчки.

— Що було дивного у синові, якого народила Ньюден? Яке ім'я йому дали?

(*Янь-ді «Володар сонця».*)

— Які добрі (позитивні) зміни сталися на землі після народження Янь-ді?

— Чому Янь-ді довелося зійти на землю? Яке ім'я йому дали люди після цього? (*Шень-нун «Божественний землероб».*)

— Який великий дар мав Шень-нун? (*Умів розрізняти лікарські й отруйні рослини.*)

— Що сталося з Божественним землеробом?

— Чи можна назвати життя Божественного землероба повноцінним, достойним, багатим? Чому?

в) Складання характеристики головного героя.

— Які риси характеру притаманні Божественному землеробові?

— Які почуття він викликає у вас?

— Які поради ви дали б головному персонажеві цього міфу?

4. Міф Стародавньої Греції «Подвиг Прометея».

— Культура Стародавньої Греції мала великий вплив на розвиток народів усього світу. Міфи, складені народами Греції у сиву давнину, навіть сучасних людей приваблюють цікавими сюжетами, дивовижними героями. Багато імен, висловів із цих міфів вживають у різних умовах. Грецька цивілізація залишила нам міфи про Зевса; про справжніх героїв: могутнього Геракла, людяного Прометея.

а) Читання учнями мовчки.

— Які власні назви траплялися вам у даному тексті? Що вони означають?

Словникова робота.

Титан — у старогрецькій міфології — божество з числа велетнів, які повстали проти богів Олімпу.

Терзів — мучив, знущався.

б) Читання міфу вголос учнями й аналіз змісту твору.

— Про що розповідає міф? Хто його головні герої? Назвіть їх імена.

- Коли і де відбуваються події?
- Зачитайте зачин твору, коротко перекажіть основну частину, мовчки відшукайте кінцівку твору і розкажіть.
- Чи можна Зевса назвати добрим царем? Доведіть.
- Охарактеризуйте Прометея, порівняйте його із Зевсом.
- Кого із героїв міфу характеризує приказка «Добрими намірами встелена дорога до пекла»?
- Доведіть рядками тексту, що Прометей був сильним і терплячим.
- Скільки часу терпів муки Прометей, прикутий до скелі? Як він переносив ті муки?
- Хто визволив Прометея від пекельних страждань? Як це сталося?
- Намалюйте словесний портрет Прометея.

VI. Підсумок уроку.

- Що таке міфи?
- Як і коли виникли міфи?
- Поміркуйте, що означає фраза «Міфи — дитинство людства»?
- Міфи яких народів ви прочитали?
- Чим міф відрізняється від казки? Поміркуйте.
- Яка риса найбільше характеризує царя Раму (з індійських міфів)? (*Високе почуття обов'язку.*)
- Тож і ви, діти, найпершою своєю справою вважайте обов'язок, ніколи не ухиляйтеся від нього. Цей шлях буде важким і тернистим, та коли ви все ж подолаєте його, то превелика радість, якої ви тоді зазнаєте, буде вам винагородою за ваші зусилля, несхитність і наполегливість.

VII. Домашнє завдання.

Плакат-завдання

1. Тема «Хто не знає свого минулого, той не вартий свого майбутнього».
2. Рекомендаційний список творів для читання:
  - А. Лотоцький «Двобій за сестру Либідь»;
  - А. Лотоцький «Ольга Перевізниківна»;
  - А. Лотоцький «Мудра володарка»;
  - А. Лотоцький «Князь-переможець».
3. Основні завдання для обговорення на уроці:
  - а) оформити виставку книжок;
  - б) охарактеризувати прочитаний твір за таким планом:
    - Назвати автора і книгу, яку прочитали. До якого жанру належить цей твір?
    - Назвати головного героя.
    - Розказати про свого героя те, що вважаєте найважливішим.
    - Де поставили б йому пам'ятник?
    - Що хотіли б дописати в книзі (творі) про свого героя?
  - в) зобразити графічно пам'ятник своєму героєві (за бажанням).

УРОК 10

ХТО НЕ ЗНАЄ СВОГО МИНУЛОГО, ТОЙ НЕ ВАРТИЙ СВОГО МАЙБУТНЬОГО

Дата _____

Клас _____

Додатковий
матеріал до уроку

Мета уроку. Поглиблювати знання дітей про Україну у давні часи, розширювати уявлення про історичне минуле, про мудрість київських князів. Виховувати інтерес до історії рідного краю.

Матеріал до уроку. За збірником «Барвисте коромисло», 4 клас: А. Лотоцький «Двобій за сестру Либідь», «Ольга Перевізниківна», «Мудра володарка», «Князь-переможець»; П. Супруненко «Запорозька миска», «Степова квітка»; легенди.

Обладнання. Виставка книг, портрет княгині Ольги, краєвиди Києва, малюнок пам'ятника улюбленого героя, плакат-завдання.

Хід уроку

I. Організація класу.

- Добрий день, малята, любі хлопчики й дівчата!
З давніх пір і понині
кажуть всі на Україні:
«Здоровенькі були!»
- Привітаймося всі разом: «Здоровенькі були!»

II. Повідомлення теми та завдань уроку.

Україна! Слово незабутнє.
Ти моє минуле — славна Русь.
Ти моє сьогодні і майбутнє,
Бо твоїм я іменем зовусь.

І. Січовик

Інформація для вчителя.

«Кожен народ має свою історію. Це єдине, чого в нього ніхто не може забрати. Так само, як ніхто не спроможний зазіхати на прожите людиною життя. То вже інша річ, яка та історія. Та й тут нічого не зміниш. Бо вдатися до виправлення історії може або дуже немудрий, або вельми підступний чоловік. До того ж пам'ятаймо, що кожний народ гідний своєї історії.

«Діди-прадіди наші, — писав у передмові до другого видання своєї «Історії України-Русі» (Краків, 1912) Микола Аркас, — зберегли та нам передали незлічимий скарб: не тільки землю й те, що в ній та на ній, а й мову, пісні, звичаї — все те, що ми звемо нашим рідним, українським та що нас одрізняє од інших людей — передали нам своєрідну українську культуру».

...І от, читаючи свою історію, побачимо, що ми **не вчорашні** — що більше 1000 літ наш народ був не остатній між сусідами: що мав він навіть колись свою державу та своїх князів...» (*Князі України-Русі. — Львів: Край, 1993. — С. 3*).

— Тож давайте продовжимо знайомитись із найдавнішою історією рідної землі та її народу, з українськими князями, що владарювали тут з давніх давен; спробуємо осягнути усю велич ними зробленого і збагнемо, яких-то глибин сягають корені української державності.

III. Робота з виставкою книг.

- Хто взяв участь в оформленні виставки?
- Назвіть книжки, які ви бачите на виставці.
- Назвіть, яку з представлених книг ви прочитали.
- Чи є у вас на партах книги, які можуть доповнити нашу виставку? Доведіть це.
- Розкажіть, як ви вибирали книжки з даної теми.
- Переконайте, що ви не помилились у виборі.
- Назвіть, які з представлених на виставці книг описують княжі часи? Чому ви так думаєте?
- Хто прочитав і приніс на виставку книги, що описують козацьку добу нашої держави?
- Які з прочитаних книг ви порекомендували би прочитати своїм товаришам?

— Назвіть найбільших сміливців-героїв із прочитаних творів. Доведіть, що вони сміливці.

IV. Обговорення прочитаних книг.

1. Ознайомлення дітей із біографією письменника.

Вірним сином свого краю був Антін Лотоцький. Народився він 1881 року у селі Вільхівці на Опіллі (нині Львівська обл.) у сім'ї галицького письменника і педагога Льва Лотоцького.

Батько часто оповідав дітям про відважні та трагічні сторінки нашої історії, і ці розповіді глибоко западали в душу хлопчини.

Антін Лотоцький змалку був привчений до книжок, ріс старанним і працюючим. Перші його літературні спроби припадають на роки навчання в Бережанській гімназії. Антін разом із братом Володимиром видавав гумористичний журнал «Небилиці». Та справжня слава прийшла до нього після виходу у світ чотирьох томів «Історії України для дітей», яка і зараз слугує підручником з історії для школярів діаспори.

А. Лотоцький співробітничав з дитячим часописом «Світ дитини», де започаткував курс англійської мови для наймолодших, цикл краєзнавчих оповідань «Славко на мандрівках».

Коли над Україною нависла біда, А. Лотоцький без вагань записався добровольцем до легіону Українських січових стрільців і захищав свою землю зі зброєю в руках. Його твори майже на шість десятиліть були заборонені, знищені, лише поодинокі примірники збереглися у недоступних спецархівах окремих бібліотек.

За його участю учні Рогатинської гімназії, де він працював учителем, заснували товариство «Молода Січ». У «Молодій Січі» панували козацькі закони: свого старшину обирали самі учні терміном на два місяці, і кожен новообраний гетьман одержував якесь історичне ім'я. Члени товариства займалися військовими вправами, ходили у туристичні походи.

А. Лотоцький останні роки життя провів у інтернаті для перестарілих, де жила львівська інтелігенція, в основному вчителі. Помер у 1949 році, похований на Личаківському цвинтарі у Львові.

2. Робота над прочитаними творами за плакатом-завданням.

а) Бесіда за змістом прочитаних творів із рекомендаційного списку.

— Назвіть автора твору і назву прочитаної книги (твору).

- А. Лотоцький «Двобій за сестру Либідь».

Словникова робота.

Хозари — тюркські напівкочові племена, які в I тисячолітті н. е. жили в Південно-Східній Європі.

Каганенко (каган) — у стародавніх тюрків — найвищий титул ватажка племені; із середини VI ст. — титул голови держави тюркських народів, а також особа, що мала цей титул.

- А. Лотоцький «Мудра володарка».

Словникова робота.

Поганка (поганін) — той, хто не сповідує християнської віри, нехристиянин, язичник, бусурман, нехрист.

- А. Лотоцький «Князь-переможець».

Словникова робота.

Печеніги — тюркські племена, які в VIII–IX ст. кочували між Волгою та Уралом, а в середині IX ст. переселились у Причорноморські степи.

— Що об'єднує ці твори А. Лотоцького?

— Назвіть імена князів і княгинь, які зустрічались у творах.

— Чому легенда має назву «Двобій за сестру Либідь», а не «Битви»? Поясніть.

— Хто вийшов переможцем у двобой?

— У чому була сила Руслана? («Звивний, кмітливий, швидкий».)

— Що спільного у творах А. Лотоцького «Ольга Перевізниківна» та «Мудра володарка»?

— У чому була мудрість княгині Ольги?

— Який відважний крок зробила велика княгиня для збереження миру для своєї держави? (Прийняла християнську віру.)

(Можна показати портрет княгині Ольги.)

- Чому був засмучений Роман, а потім і Микола?
- У чому проявився дар кожного із хлопців?
- Що потрібно робити, щоб відшукати, розбудити свій дар? («Треба більше і краще працювати».)

3. Є. Ярошинська «Добре ім'я».

- а) Обговорення прочитаного.
  - Що залишив у спадок синам старий швець Василь?
  - Як оцінили це діти майстра? («Се є великим скарбом мати добре, чесне ім'я».)
  - Чи послужило Петрові і Стефанові їх добре ім'я? Розкажіть.
  - Зачитайте висновок цього оповідання. («Чесність приносить лиш добрі плоди».)

б) Робота в парах.

- Поставте товаришеві запитання за змістом одного з прочитаних оповідань.
  - Розкажіть один одному, який дар є у вас, у ваших товаришів. (*Учитель спонукає дітей до щирої бесіди.*)
  - Хто з героїв прочитаних оповідань мав найкращий чи найбільший дар? Аргументуйте.

Висновок. Кожна людина у цьому світі особлива. А та, яка проявила свій дар, може сміливо називати себе щасливою людиною.

Через струмочок павутинка, мов місточок.

По ній повзе росинка на листочок.

Тремтить: не впасти б, не зіллятися з водою,

бо ж головне — зостатися собою.

Марина Павленко

V. Доповнення та розширення читацького досвіду дітей.

1. Марко Беденко «Чемпіон світу серед винахідників».

- а) Читання тексту вголос комбінованим способом (*вчитель-учні*).
    - Хто такий Томас Едісон? (*Можна показати портрет вченого.*)
    - Де жив і досліджував цей винахідник?
  - б) Відтворення змісту прочитаного з елементами вибіркового читання.
    - Яким великим даром володів Томас Едісон? (*Він був вченим-винахідником.*)
    - Знайдіть і прочитайте, яким у дитинстві був майбутній вчений.
    - Де працював Томас у 18-річному віці?
    - За що хотіли вигнати з роботи юного Едісона? Що завадило начальству так вчинити з молодим телеграфістом?
      - Що сконструював Томас Едісон у 22 роки?
      - Як вчинив із цим чудовим винаходом юний учений?
      - За яку суму він продав патент на виготовлення телефонних апаратів?
- Чому не зайнявся виробництвом сам?
- Скільки співробітників працювало у конструкторському бюро Едісона?
  - Прочитайте уривок, де описано, як працював Едісон. Які результати дала його праця?
    - Чи був Едісон щасливою людиною? Що зробило його життя щасливим?
    - Зробіть висновок, який дар мав Томас Едісон і яка користь була з його дару для самого вченого і для світу?
      - Скільки винаходів зробив за життя Томас Едісон? (*1093 винаходи.*)
      - Зачитайте, за які винаходи ми завдячуємо генію Томаса Едісона?
      - Чи міг би талант Едісона принести користь людству, якби винахідник був лінивою людиною?

Висновок. Здібності, дар, талант розквітають повною силою тоді, коли вони належать надзвичайно працьовитій людині. Треба більше працювати, щоб проявився ваш дар і щоб розвинути його ще більше.

2. Б. Ферреро «Все».

- а) Читання тексту вчителем.
  - Де жили Лео і Томазо?
  - Що об'єднувало цих хлопчиків?

б) Самостійне читання учнями.

— Яке почуття викликає це оповідання?

в) Аналіз прочитаного оповідання.

— Чому подружні пари часто навідувалися до дитбудинку?

— Чи хотів Томазо жити в сім'ї?

— Чому він не прийняв пропозиції доктора Туріні про усиновлення?

— Яким великим даром володів хлопчик Томазо? (*Він мав добре серце.*)

Висновок. Різними талантами володіють люди. Але найбільший розквіт своєму талантові дає людина працьовита і з добрим серцем.

VI. Підсумок уроку.

— Прочитайте ще раз тему нашого уроку.

(*Вправа «Метод «Прес» (Учні вчаться дискутувати, аргументувати свої думки.)*)

Учні працюють відповідно до пам'яток, у яких зазначено 4 етапи методу «Прес».

— Чи в кожній людині є свій дар?

1) Позиція: «Я вважаю, що...»

2) Обґрунтування: «... тому, що...»

3) Приклад: «...наприклад...»

4) Висновки: «Отже (тому), на моє переконання, ...»

Зразок відповіді: «Я вважаю, що кожна людина має дар (талант, здібності) тому, що вона унікальна. Наприклад, людина чудово співає і працює над розвитком свого таланту. Отже, на моє переконання, своєю працею і талантом вона досягне такого стану, що зможе почуватися щасливою».

VII. Домашнє завдання.

Читайте художні книжки, пізнавайте світ, вчіться розуміти людей, слухайте себе, працюйте над собою, і ваш дар зробить вас ще щасливішими.

Таблиця почуттів

Додаток 1

Почуття

радості
суму
гордості
співчуття
жалю
тривоги
гніву
обурення
протесту
віри (в ...)
зневіри
огиди
страху
спокуси
сорому

болю
каяття
милосердя
поваги
любові (до ...)
вдячності
зздрощів
життєрадісності
ніжності (до ...)
захоплення
зневаги
ненависті
пригнічення
принципового ставлення (до ...)
задоволення

ЗМІСТ

УРОК 1. «Книги — морська глибина..»	3
УРОК 2. Скарби усної народної творчості для дітей.	7
УРОК 3. Скарби українського фольклору.	11
УРОК 4. «Останні айстри горілиць зайшлися болем»	17
УРОК 5. Вікно в природу.	23
УРОК 6. Літературні казки українських письменників	29
УРОК 7. Літературні казки зарубіжних письменників	33
УРОК 8. «Твої ровесники в житті і в літературі»	37
УРОК 9. Міфи народів світу	41
УРОК 10. Хто не знає свого минулого, той не вартий свого майбутнього	45
УРОК 11. Світ української класичної поезії	49
УРОК 12. Байки	53
УРОК 13. «Дивувалась зима, чом се тають сніги...»	57
УРОК 14. Твори зарубіжних письменників	61
УРОК 15. «Раз добром нагріте серце вік не прохолоне...»	65
УРОК 16. Письменники-фантасти — дітям	69
УРОК 17. У кожного є свій дар.	73